

Przystanek historia

<https://przystanekhistoria.pl/pa2/teksty/86504,Bronislaw-Eljaszewicz-Oficer-wywiadu-II-RP-w-okowach-SB.html>

ARTYKUŁ

Bronisław Eljaszewicz. Oficer wywiadu II RP w okowach SB

OKRES HISTORYCZNY

(1939-1945) II wojna światowa (1945-1948) Pierwsze lata Polski Ludowej (1948-1956) Stalinizm w Polsce (1956-1970) Od Października do Grudnia (1970-1980) Od Gdańska do Gdańska

Autor: ROBERT BULIŃSKI 24.09.2021

W Archiwum IPN znajduje się wiele akt służb bezpieczeństwa PRL dotyczących byłych oficerów wywiadu polskiego z okresu II Rzeczypospolitej. Jednym z nich był Bronisław Eljaszewicz, rozpracowywany przez SB w latach 1957-1973.

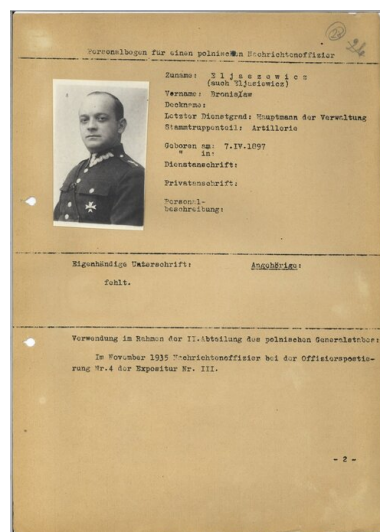
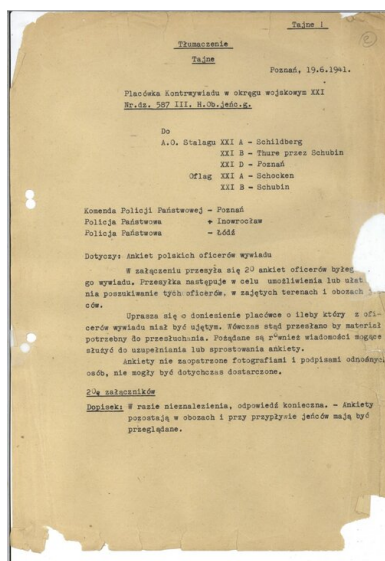
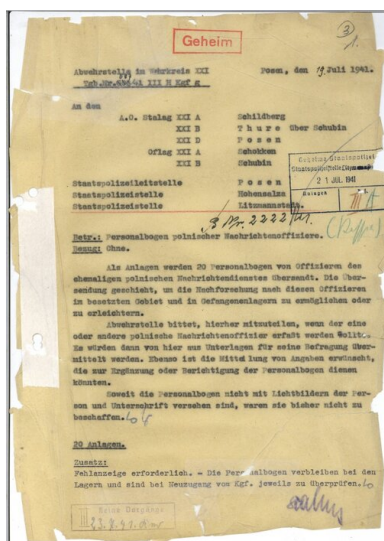
Bronisław Eljaszewicz urodził się 4 kwietnia 1897 r. w Kijowie. Ukończył kijowski Korpus Kadetów, zaś w 1917 r. Michajłowską Szkołę Artylerii w Sankt Petersburgu. Następnie uczestniczył w walkach z bolszewikami w obronie rosyjskiego Rządu Tymczasowego. Po demobilizacji powrócił na Kijowszczyznę. W wyniku ofensywy wojsk bolszewickich wyjechał z rodziną do Polski. W 1920 r. w stopniu podporucznika wstąpił do odrodzonego Wojska Polskiego. W 1922 r. awansował na porucznika. Służył m.in. w 8. i 6. Dywizjonach Artylerii Konnej. Na przełomie lat 20. i 30. odbył kursy wywiadowcze.¹ W 1932 r. został przeniesiony do Ekspozytury nr 3 w Bydgoszczy Oddziału II Sztabu Generalnego WP², która prowadziła działania wywiadowcze skierowane przeciwko Niemcom. Cztery lata później przeszedł do Posterunku Oficerskiego nr 4 przy Komisariacie Generalnym RP w Wolnym Mieście Gdańsku. Od 1937 r. służył w Szefostwie KOP w Warszawie, gdzie wkrótce otrzymał mianowanie na kapitana. Na początku 1939 r. został skierowany do Referatu „Wschód” Wydziału Wywiadowczego Oddziału II SG WP, w ramach którego prowadzono wywiad przeciwko ZSRS. Służył w Podreferacie „Czechy”, zajmującym się tematyką karpato-ruską i ukraińską (po jego likwidacji powstał Podreferat Specjalny).³

Na początku 1939 r. skierowano go do Referatu „Wschód” Wydziału Wywiadowczego Oddziału II SG WP, w ramach którego prowadzono wywiad przeciwko ZSRS. Służył w Podreferacie „Czechy”, zajmującym się tematyką karpato-ruską i ukraińską.

W Referacie „Wschód”

Eljaszewicz podczas służby w Referacie „Wschód” zajmował się szkoleniem około 20-osobowej grupy „białych” Rosjan wywodzących się z emigracyjnej organizacji o nazwie Narodowo-Pracowniczy Związek Nowego Pokolenia (NTSNP)⁴. Było to utworzone w 1930 r. na Bałkanach ugrupowanie polityczne skupiające głównie młodych przedstawicieli emigracji rosyjskiej z różnych krajów Europy. Głosili oni hasła aktywizmu, idealizmu i nacjonalizmu. Zamierzali obalić ustrój komunistyczny w ZSRS drogą „rewolucji narodowej”. Za sojuszników uznawali wszystkich, którzy opowiadali się przeciwko Sowietom, dlatego w II połowie lat 30. nawiązali

kontakty ze służbami wywiadowczymi Francji, Japonii, Włoch, III Rzeszy i Polski.⁵ W ramach nieformalnej współpracy z „dwójką” członkowie NTSNP, po przeszkoleniu wywiadowczym, byli przetrzucani przez „zieloną granicę” do Związku Sowieckiego, gdzie próbowali tworzyć komórki konspiracyjne. W zamian za udzieloną pomoc polski wywiad uzyskiwał informacje głównie o nastrojach ludności zamieszkującej zachodnie tereny ZSRS. Do czasu wybuchu II wojny światowej doszło do dwukrotnych prób przetrzucenia „białych” Rosjan do Związku Sowieckiego (w sierpniu 1938 i sierpniu 1939 r. udało się przedostać na Wschód ogółem 7 „nowopokoleńcom”).⁶

Bronisław Eljaszewicz, nim stał się podejrzanym w oczach Służby Bezpieczeństwa PRL, w latach II wojny był wrogiem niemieckich okupantów Polski. Pismo (oryginalne) placówki niemieckiego kontrwywiadu w okręgu wojskowym XXI w okupowanym Poznaniu do różnych instytucji terroru Niemców wobec Polaków z materiałami o poszukiwanych oficerach polskiego wywiadu. Z zasobu IPN

Polskie tłumaczenie pisma placówki niemieckiego kontrwywiadu w okręgu wojskowym XXI w okupowanym Poznaniu do różnych instytucji terroru Niemców wobec Polaków z materiałami o poszukiwanych oficerach polskiego wywiadu. Pismo to obejmowało ankietę między innymi Bronisława Eljaszewicza. Z zasobu IPN

Ankieta Bronisława Eljaszewicza w dokumentach placówki niemieckiego kontrwywiadu w okręgu wojskowym XXI w okupowanym przez Niemców podczas II wojny Poznaniu. Z zasobu IPN

We Wrześniu i w Rumunii

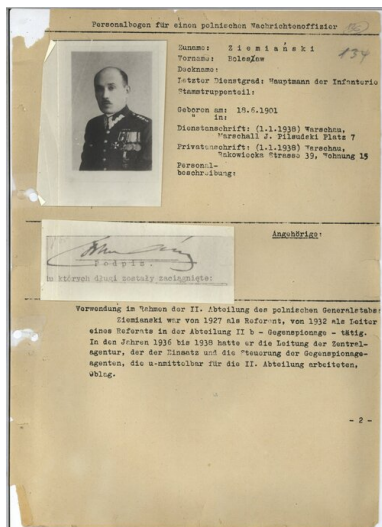
Podczas wojny obronnej 1939 r. Eljaszewicz był oficerem łącznikowym między Sztabem Naczelnego Wodza i poszczególnymi armiami, przewożąc m.in. tajne rozkazy. Po agresji Armii Czerwonej na Polskę 17 września, ewakuował się do Rumunii.⁷ W Bukareszcie wszedł w skład działającej półjawnie Ekspozytury „R” Sztabu Naczelnego Wodza, podporządkowanej Oddziałowi II Sztabu Generalnego WP. Służył w Referacie Organizacyjnym.⁸ Kontynuowała ona działania wywiadowcze skierowane przeciwko Niemcom. Eljaszewicz, wykorzystując przedwojenne kontakty „dwójki” z Japończykami, ponownie rozpoczął szkolenia wywiadowcze „białych” Rosjan z NTSNP, tym razem przetrucanych na terytorium Besarabii, odebranej Rumunom przez Sowieców latem 1940 r.⁹ Po zlikwidowaniu przez Rumunów Ekspozytury „R” na początku 1941 r., Eljaszewicz pozostał w Bukareszcie. Stał wówczas na czele ściśle zakspirowanej placówki wywiadowczej nr 1 o kryptonimie „Tandara”. Kontynuował współpracę z Japończykami, którzy udostępni mu budynek ataszatu wojskowego w Bukareszcie do prowadzenia nasłuchu radiowego na kierunku wschodnim. Polacy za pomocą japońskiej radiostacji przekazywali informacje dotyczące ZSRS polskim władzom emigracyjnym, z których korzystała także strona japońska.¹⁰

Szkolił około 20-osobową grupę „białych” Rosjan wywodzących się z emigracyjnej organizacji o nazwie Narodowo-Pracowniczy Związek Nowego Pokolenia. Zamierzali oni obalić ustrój komunistyczny w ZSRS drogą „rewolucji narodowej”.

Więzień Canarisa

We wrześniu 1943 r. działalność wywiadowcza Eljaszewicza została wykryta przez Rumunów i Niemców, w wyniku czego został aresztowany i wywieziony do Wiednia. Przeszedł tam brutalne przesłuchania, z których część podobno miał osobiście prowadzić szef Abwehry – admirał Wilhelm Canaris. Niemcom udało się złamać Eljaszewicza, dzięki czemu uzyskali klucz do szyfrów używanych przez polski wywiad w Rumunii. Tragiczną tego konsekwencją było aresztowanie w Bukareszcie kpt. Bolesława Ziemiańskiego¹¹, który przejął od Eljaszewicza radiową działalność wywiadowczą, korzystając z dalszej współpracy z Japończykami. Wiosną

1944 r. obaj Polacy zostali przekazani Rumunom – pod warunkiem, że ci ostatni ich osądzą i skazą. Ostatecznie jednak Ziemiańskiego i Eljaszewicza nie pociągnięto do odpowiedzialności, gdyż pod koniec sierpnia tego roku doszło w Rumunii do zamachu stanu, w wyniku którego został obalony proniemiecki rząd marszałka Iona Antonescu. Kraj ten przeszedł na stronę koalicji antyhitlerowskiej, dzięki czemu wszyscy więźniowie polityczni, w tym Polacy, zostali wypuszczeni na wolność.

**Ankieta niemieckiego
kontrwywiadu wojskowego
dotycząca Bolesława
Ziemiańskiego. Z zasobu IPN**

W sowieckich łagrach i w PRL-u - kryptonim „Kabel”

Eljaszewicz pozostał w Rumunii do lutego 1945 r., kiedy został aresztowany przez NKWD.¹²

W ZSRS spędził 10 lat, skazany na karę pobytu w łagrach pod zarzutem służby antysowieckiej w Oddziale II Sztabu Generalnego WP. Najpierw przebywał w

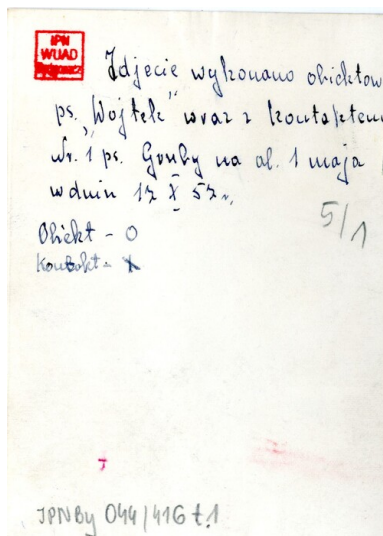
Archangielsku jako robotnik leśny, a następnie odbywał karę w tartaku w okolicach Riazania. W 1955 r. powrócił do Polski, zamieszkując w Bydgoszczy.

W ZSRS spędził 10 lat, skazany na karę pobytu w łagrach pod zarzutem służby antysowieckiej w Oddziale II Sztabu Generalnego WP. Najpierw przebywał w Archangielsku jako robotnik leśny, a następnie odbywał karę w tartaku w okolicach Riazania. W 1955 r. powrócił do Polski, zamieszkując w Bydgoszczy. Założył tam firmę wyrobów artystycznych produkowanych z drutu miedzianego.

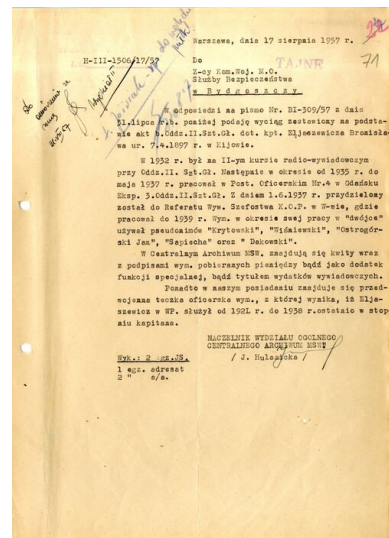
W latach 1957-1959 Eljaszewicz był rozpracowywany przez Wydział II Komendy Wojewódzkiej Milicji Obywatelskiej w Bydgoszczy, która prowadziła przeciwko niemu sprawę operacyjnego sprawdzenia krypt. „Kabel”¹³. Działania kontrwywiadu SB z Bydgoszczy doprowadziły do ustalenia, że Eljaszewicz utrzymuje kontakty z kilkoma byłymi „dwojkarzami” (m.in. Tadeuszem Nowińskim¹⁴). Bezpieka próbowała również uzyskać od Eljaszewicza informacje dotyczące jego pobytu w ZSRS, w tym działalności wywiadowczej skierowanej przeciwko Sowiетom, ale za każdym razem twierdził, że „kontrwywiad radziecki zabronił mu ujawniać te sprawy”. Ostatecznie SOR krypt. „Kabel” została zakończona negatywnie, gdyż nie ujawniono wrogiej działalności figuranta.¹⁵

Awers jednego ze zdjęć z inwigilacji Bronistawa

Rewers (z opisem) jednego ze zdjęć z inwigilacji Bronistawa

Z materiałów policji politycznej PRL gromadzonych w związku z

Eljaszewicza (obiekt Wojtek)
przez Służbę Bezpieczeństwa.
Fot. z zasobu IPN

Eljaszewicza (obiekt Wojtek)
przez Służbę Bezpieczeństwa.
Fot. z zasobu IPN

inwigilacją Bronisława
Eljaszewicza. Z zasobu IPN

SB ponownie zainteresowała się osobą Eljaszewicza¹⁶, gdy w 1962 r. uzyskała od swojego informatora z Izraela nowe informacje w sprawie posiadania wiedzy przez byłego „dwójkarza” dotyczącej agentury przedwojennego Oddziału II Sztabu Generalnego WP. Funkcjonariusze Samodzielnej Grupy Specjalnej MSW podjęli próbę przekonania go do ujawnienia tych danych, ale rozmowa zakończyła się niepowodzeniem. W 1965 r. materiały zostały przekazane do archiwum.¹⁷

***

Po raz ostatni bezpieka wszczęła działania związane z Eljaszewiczem w 1970 r., kiedy w wyniku perlustracji korespondencji przechwycono jego list wysłany do dziennikarza Ignacego Szenfelda¹⁸, który mieszkał w Paryżu i utrzymywał kontakty z Jerzym Giedroyciem. Wydział III KW MO w Bydgoszczy założył kwestionariusz ewidencyjny na osobę krypt. „Kadet”¹⁹. W wyniku rozmowy ostrzegawczej Eljaszewicz przerwał korespondencję z Szenfeldem. W rezultacie sprawa została zakończona w 1973 r. Dalsze losy Eljaszewicza są nieznane. Tadeusz Dubicki w swoim artykule pisze, że żył on jeszcze w 1978 r.²⁰

**Bronisław Eljaszewicz, zdjęcie z
lat po roku 1945. Fot. z zasobu
IPN**

---

¹ Tadeusz Dubicki, *Kapitan Bronisław Eljaszewicz w kręgu zainteresowania Służby Bezpieczeństwa*, [w:] *Syndrom oblężonej twierdzy. Zmagania kontrwywiadu II RP (1914) 1918-1945 (1948)*, t. IV, pod red. Anny Przyborowskiej, Poznań 2015, s. 269.

² Wojciech Skóra, *Organizacja i główne kierunki działalności Ekspozytury nr 3 Oddziału II Sztabu Głównego Wojska Polskiego w Bydgoszczy (1930-1939)*, [w:] *Bydgoszcz jako ośrodek działań wywiadowczych w przededniu i w trakcie II wojny światowej*, pod red. Stefana Pastuszewskiego, Bydgoszcz 2015, s. 101.

³ Tadeusz Dubicki, Andrzej Suchcitz, *Eljaszewicz Bronisław kpt. art. (admin.)*, [w:] *Oficerowie wywiadu WP i PSZ w latach 1939-1945*, t. 1, Warszawa 2009, s. 90.

⁴ Najczęściej stosuje się skrót NTS (nazwa organizacji zmieniała się kilkakrotnie).

⁵ *Ot zarubieża do Moskwy. Narodno-Trudowej Sojuz (NTS) w wspomnianijach i dokumentach 1924-2014*, Moskwa 2014, s. 10-11.

⁶ Lew Rar, W. Oboleński, *Rannije gody (1924-1948)*, Moskwa 2003, s. 114-118.

⁷ T. Dubicki, *Syndrom oblężonej twierdzy ...*, s. 271.

⁸ Tadeusz Dubicki, *Konspiracja polska w Rumunii 1939-1945*, tom I: 1939-1940, Warszawa 2002, s. 69.

⁹ *NTS Mysl i dieło 1930-2000*, Moskwa 2000, s. 13-14.

¹⁰ T. Dubicki, *Syndrom oblężonej twierdzy ...*, s. 271-272.

¹¹ Bolesław Ziemiański (1900-1976) – uczestnik wojny polsko-bolszewickiej 1920 r., podpułkownik WP, dowódca ochrony marsz. Józefa Piłsudskiego, a następnie marsz. Edwarda Rydza-Śmigłego w latach 30., oficer wywiadu polskiego w Rumunii w latach 1939-1944, powrócił do Polski, gdzie został aresztowany i skazany w 1952 r. na karę więzienia, w 1954 r. wypuszczony na wolność z powodów zdrowotnych.

¹² Tamże, s. 272-273.

¹³ IPN By 044/416 t. 1.

¹⁴ Tadeusz Nowiński (1900-?) – major Wojska Polskiego, oficer Oddziału II SG WP. Uczestnik wojny polsko-bolszewickiej 1920 r. Służył w Referacie „Wschód”, a następnie Referacie „Zachód” Oddziału II

SG WP w latach 1933-1939. Po kampanii wrześniowej 1939 r. oficer wywiadowczy we Francji i Wielkiej Brytanii. W 1947 r. powrócił do Polski. W 1949 r. aresztowany i następnie skazany na karę 10 lat więzienia.

¹⁵ T. Dubicki, *Syndrom oblężonej twierdzy ...*, s. 273-277.

¹⁶ IPN BU 01178/139.

¹⁷ T. Dubicki, *Syndrom oblężonej twierdzy ...*, s. 277-279.

¹⁸ Ignacy Szenfeld (1915-?) – pisarz, publicysta, tłumacz i dziennikarz pochodzenia żydowskiego. W okresie międzywojennym mieszkał we Lwowie. Po zakończeniu II wojny światowej przeniósł się do Warszawy. W 1969 r. wyemigrował do Izraela, a następnie Francji. Współpracownik paryskiej „Kultury” Jerzego Giedroycia.

¹⁹ IPN By 044/416 t. 2.

²⁰ T. Dubicki, *Syndrom oblężonej twierdzy ...*, s. 279.

COFNIJ SIĘ